زنجیره وتووێژ لە سەر مۆسیقای کوردی: ئەنوەر قەرەداخی

ب. فەرشی موسیقا و هەڵپەڕکێ سەرەتایی ترین هەستی هونەری مرۆڤ دەردەبڕن! ئەگەر مێژووی فەرهەنگی کورد 6000 ساڵ بێ، موسیقاکەی چەندە کۆنە؟

ئە. قەرەداخی کۆنە!

ب. فەرشی چەندە؟

ئە. قەرەداخی بەکۆنی بوونی کورد خۆیەتی و هەر هەی بووە!

ب. فەرشی چۆن ؟

ئە. قەرەداخی ئەمەیە موشکیلەی ئێمە، لە بەر ئەوەی کورد دایمەن، لە حاڵەتی ئەمارەت و یا ژیردەستەبووندا بووە. ویا لە ناوچەیەکدا ژییاوە ، کە وا جێگەی بەربەرەکانی چەند نەتەوەیك بووە، نەکراوە حاڵەتی ئیستیقرار پەیدا بکا! بۆ وێنە مەکتەبی قەرەداخ هەبووە کە چەند جارلە شەڕدا سوتێندراوە. مەکتەب و مزگەوت. حەزارەتی کوردبووە و ئاوای لێ بەسەر هاتووە.

هەر فەترەیك زانیێتیان تۆزێك خەریکە خۆی دەگرێ سەبەبێکیان بۆ دروست کردووە، بەسەریاندا کێشاوە، هەرچی حەزارەتی هەبووە، خستویانەتە لاوە و لە نووکەوە دەستی پێکردۆتەوە!

عەرب وتورك و فارس دایمەن بە گژ یەکا چوون ، میللەتی کورد لە ناوەڕاستی ئەم سێ دەوڵەتەدا بووە، لە بەرئەوە نابێ هیچ شتێك مابێتەوە! ئەگەردراسەتێکی زانستی لە سەر گۆرانییەکان، داستان ولاوك و حەیران و سیاچەمانە بکەین دەردەکەوێ کە میللەتی کورد بەو چەشنە ژییاوە .

باسی ئازایەتی مروڤی کورد ئەکرێ، لەچیدا لەوەدا کە بە لانی کەمەوە ویستویە خاکەکەی بپارێزێ. توانیویەتی بەرگری لە خۆی بکا، بەو حاڵە ئێستاش لە زۆر جێگەی زۆر وڵات لە عالەمدا شوێن هەیە بە ناوی کوردەوە، زۆرگەڕەکی کوردی لەولاتانی تر هەیە! لە پاکستان، لە میسر، لە سوریا، لەمەغریب، لەجەزایرلە تونس کورد هەیە، قابیلە عەشیرەتێکی تربەناوی کورد هەبێ؟ هەرئەو کوردەی ئێرەیە کە لەزەمانی پێشوودا ئەنفال کراوە!

ئەوکوردەی کە وا لە مەغریبە سەلاڵەی خۆی ئەگێڕێتەوە وئەڵێ من خزمی فلان کەسم. مەحمودی ویلیچی بە زمانی خۆی ئەڵی کوردم و باوکم لە گەڕەکی سەرشەقام لەسولەیمانی لە دایك بووە. ئەی بابا ئەوانەحەقیقەتن تەوفیق وەهەبی وائەڵێ، ئەحمەد شەوقی وا دەڵێ ئەوانە هەموو ئیسپاتن بۆ ئەوەی ئێمە حەزارەتەمان هەبووە، بردوویانە کەلیمەی کوردیان کوژاندۆتەوە و عەرەبیان لە سەر داناوە، تورکیان لە سەر داناوە، فارسیان لە سەر داناوە!. بەڵێ ئەوانیش خاوەن حە زارەت بوون. بەڵام تورکیا و ئێران و عێراق ترساون لەوە ئەگەر ئەو نەتەوەیە کە پێیدەڵین کورد کە ئازاو زیرەکە لە ناوەچە سەر هەڵبێنێ بۆ ئەوان زەرەرە ، لە بەر ئەوە کە سەری دەرهێناوە چەپۆکیان بەسەر داداوە و متیان کردووە.

ئەوەندەی زانا و رۆشنبیری کورد خزمەتی ئەدەبی عەرەبیان کردوە، بڕواناکەم عەرەب ئەوەندە خزمەتی خۆی کردبێ! لە کتێبی دینیدا ، لە نەحوو قەواعیددا ئەوەی مەلایێکی کوردی لای خۆمان ئەیزانێ مەلایێکی عەرەب لەجنوبی عێراق نایزانێ! ئەو حاڵەتانەیە کە ئەڵین حەزارەتەکەمان هەیە.

موسیقای کوردی تەعبیری جوانی کوردستان شاخ و داخ و وەسفی کوردستان ئەکا. بەڵام گۆرانی وموسیقای ئەوان ئاخ و حەسرەت و بەعزێ گۆرانی لەم چەشنەیە ، رێزم هەیە بۆ هونەرەکە کە هونەرێکی عەرەبییە. بەپێچەوانەوە هونەری کوردی کراوەیی زیاتر تێدایە، کرداری ژیانی زیاتر تێدایە ، جوانی تێدایە بەڵام ئەوان ئەڵین »الموسیقی العراقیه « عێراقیش جزوی ئومەتی عەرەبیە بەتەعبیری ئەوان کوردیش بەشیکە لە ئومەتی عەرەبی، یانی موسیقای کوردیش لە ئەسڵداعەرەبیە!! وانییە! بەڵام چ وەختێك من زمانم هەبێ بڵێم تۆ ڕاست ناکەی کوردیش خاوەنی کیانی خۆیەتی. بە چی دەسەلمێندرێ؟

وەزارە تەکانی خۆمان کە حکمرانی و ئیدارەی ئەم وڵاتەیان بە دەستەوەیە ئەبێ بڵێن ئەمە لێژنەیەك بۆ کەلەپور و موسیقا ئەمە بۆ شانۆ ئەمە بۆ جل و بەرگ ئەمە بۆ چیرۆك ئەمە بۆ... برۆن هە موو کوردستان بگەڕین چی هەیە کۆی کەنەوە بیخەنە موزەیەکی ئیتنۆگرافی، یا لە بەرەوە خەریکی بن. بۆ ئەوەی سیمای میللەتەکەمان بپارێزین . بەداخەوە ئەم مەسئولانە خۆ وەبەر ئەم پرسیارانە نادەن بۆ؟ چونکە ڕەنگە ئێستاش وابیربکەنەوە کە ئێمە هێزیکی سەربازیمان ئەوێ، کە بەرگری خۆمان بکەین، لە پێناوی مانەوەی ژیانماندا و بەس! بیر لەوە ناکەنەوە کە ئەگەر شۆرشێکی رۆشنبیری بکەین ڕەنگە زۆر بەقووەت تربین و ئەم شۆرشە زمانمان بگەیێنێتە دەرەوی وڵات چەك نایگەینیت! دوای ڕەوەکە تیپی موسیقای سولەیمانی میهرەجانێکمان کرد جەماعەتی UNمان بانگکرد کابرای UN هاتە سەر سەکۆی شانۆ ووتی زۆر عەجیبە بۆ ئەو میللەتەی ئەو ڕەوە زلەی بەسەر هاتووە پاش 20 رۆژ ئەم هونەرە جوانە پێشکەش ئەکا! دەوەرن ئیستراحەت بدەین بە مێشکمان،خەریکی خۆبین. من سی وپینجساڵە لە موسیقا ئیش دەکەم وەك تەجروبە و بیرکردنەوەی ژیانی خۆم ئەزانم موسیقای کوردی چییە ؟ نامەوێ بیسەپێنم بە سەر موقابیلدا بڵێم موسیقای کوردی ئەبی وابێ! لەسەرەتاوە من بە موسیقای عەرەبی دەستم پێکردوە. بۆ؟ چونکە ئەو فکرەیان نەدابوومێ کە وامن کوردم ئەبێ هونەرێکم هەبێ کە وا هونەری کوردی پێئەڵێن یەکێك نەبوو ئەوەم پێ بڵێ! بە هەستی خۆم دەڵێم من کە موسیقا لیئەدەم. بۆ گۆرانی کوردی لێنادەم؟! لەتەنزیماتی کوردیدا ئیشم ئەکرد، بۆچی ئیشم ئەکرد؟ بۆکوردایەتی، کوردایەتی چییە؟ کوردایەتی ئەوەیە مافی خۆمان هەبێ، بەکوردی بخوێنین، ئەبێ هونەری کوردیشمان هەبێ! ئەوە وای لێکردین بیربکەینەوە کەموسیقای کوردی، بەشێکە لە نیزامی ئێمە، شێوەکاری بەشێکە لە نیزامی ئێمە ..هتد!. چۆن هەنگاوی بۆ هەڵگرین؟ یەکەم هەنگاومان ئەوەیە ئەبێ موسیقا زۆر زۆر بێ، هەرچۆنێك بێ فێری بین! شانۆی کوردی

بەشێکە لەنیزامی ئێمە ئەبێ فێری بین جا. لە سەر شێوەی ئەروپی بێ یا فارسی یا....! کە رۆشنبیری هەبێ مروڤ خۆی لێکی ئەداتەوە و دەگەڕێتەوە بۆ لای کوردایەتیەکە.

سەردەمانێك ساڵی 1961دوو تیپی موسیقی لە شاری سولەیمانی هەبوو ئیستا ماشائەڵا بە هەموو تەلەبەکانمان جیلێکمان دروست کردوە کە بەسەدان ئەژمێردرێن. ئەوە دەورەیەك بوو. دەورەی داهاتو ئەوەیە کە لە نووسراوە کانی خۆماندا دیاری بکەین. بەچی ئەڵیین موسیقای کوردی ؟ بەچی ئەڵین شانۆی کوردی ؟ کورد لە سەردەمی دروست بوونییەوە تائیستا شارستانییەتی هەبووە. بەڵام یا لە مەیدانی شەڕدا تێدا چووە یا بردویانە، دزیویانە! بۆچی شتمان کەم هەیە لە موزەخانە کانی ئوروپا؟ ئەی بۆ لە موزەخانەکانی خۆماندا نییە.؟ من نازانم چیمان هەیە لە وەیٚ! بەڵام ئەو لەوێ لێکۆلینەوە لە سەر منی کورد پێشکەش ئەکا! من لێرە ناتوانم لە سەرخۆم پێشکەشی کەم، بۆ؟ لە بەر ئەوە ئەو کەرەسەکانی لە بەر دەست دایە من لە بەردەستم دا نییە. ئەو بردویەتی . تورك هەموو توراسی رۆژهەڵات و رۆژئاوای تورکیا بە هی خۆی دەزانی.

کەس ناتوانی بلێ وانییە ، یەکسەر توشی حاڵەتی ئەکەن ئەزیەتی ئەکەن.. موشکیلەی ئێمە لێرە دایە، ئەگەر بتوانین چارەسەری ئەو موشکیلە بکەین، دەگەینە ئامانجی خۆمان ، ئەگەر نەتوانین ئەوە ئەبێ هەر بەو چەشنە برۆین، ئەبێ هەر سەری خۆمان بخورینین و بەس.

ب. فەرشی کاك ئەنوەر موسیقای کوردی چییە و چۆن دەست نیشان ئەکرێ؟

ئە. قەرەداخی رادیۆمان ئەکردەوە گوێمان لە گۆرانی عبدولحەلیم حافیزو عەبدوالوهاب، ئیرەج و ئومی کولسووم ئەبوو. باشە گۆرانی بێژی خۆمان نییە؟ ئەمانووت با عەلی مەردان ، شەمال سائیب وتاهیر تەوفیقمان هەیە. بەینێك هاتینە سەر ئەوە، ئایا گۆرانی کوردی هەر ئەمانەیە کە ئەوانە دەیڵێن؟ نا، شتیکمان هەیە پێیدەڵین فۆلکلۆر، فۆلکلۆر چییە؟ ئایا گۆرانی فۆلکلۆری گوێ بگرین یا عەبدولحەلیم حافیز؟ سەیر دەکەین خەڵك حەزیان لەگۆرانییە فولکلوریەکەیە! ئەمانە پرسیاری لە ناو مێشکماندا دروستکرد! کە وایە شتێك هەیە پێیدەڵین موسیقای کوردی! هاتین تیپێکی موسیقامان دروستکرد لە سەر شێوەی موسیقای عەرەبی 5،6 کەمان، قانونێك، عودیك ،شمشاڵێك ئاکاردئۆنێك و تەپڵێك. چییە وەرە گۆرانی بڵێ، موسیقای عارەبی "زیری نەوا"مان لیئەدا. ئومەکلسوممان لیئەدا، شتی فارسیمان بڵاودەکردەوە، هەروا بە خۆشییەوە ئەم شتانەمان لیئەدا. خەڵکەکە ئەڵین: " بە خوا ئەو فرقەیە موهیمە ئاها شتی عەبدولوەهاب لیئەدەن." ئەو قسانە چوو بە گوێچکەماندا واقمان وڕما خەڵك پێیان خۆشە. دووایە بیرمان کردەوە باشە ئێمە تاکەی موسیقای ئەوانە لێیدەین؟ ئێمە تاکەی موستەعمیرەی ئەوانە بین؟ با موسیقای کوردیان بۆ لێدەین. گۆرانی کوردیمان بۆ لیئەدان، خەڵك گوێیان بۆ نەدەگرتین. گۆرانیێکی ئومی کولسوومان بۆ لێدەن دەنگیان بەرز ئەکردەوە . نەخێر ئەم جەماوەرە ئەبێ بگۆڕدرێ. چۆن؟ ئاواتی دڵم دروستکردنی تیپێکی موسیقای کوردی بوو، ئەمەش ساڵی 1963 بوو، ویستیان فیلمێك دەربکەن بە ناوی "رەهێڵە" مەکی عەبدولا پێی هەڵدەستا. وتیان من بەشێك لە لەحنەکە بکەم. باشە خودایە من بێ تەجروبە چۆن لەحن دابنێم؟ باشە یەکێك نییە لە ناو کورددا، عەلی مەردان ناتوانی داینێ؟ نا عەلی مەردان نۆتە نازانێ، دراساتی نییە. ئەی شەماڵ سەعید، ئەی تاهیر تەوفیق؟ یارەبی خودایە یارمەتیمان بدە بتوانین تیپێکی کوردی دروست بکەین. دەستمان کرد بە ئیش بۆ ئەم مەبەستە، هاتین هێندیك گۆرانی فۆلکلۆری سەردەمی خەڵکمان کۆ کردەوە. منالێکمان هێنا، تەوفیق عەلی، سۆیبە باڵا بەرزی بۆ دەگوتین، "سۆیبە باڵابەرز هەستەبەیانە" لێمان ئەپرسی رۆڵە گیان ئەوە لە کوێ فێربووی؟ ماموستا ئەوە بۆخۆم ئەیزانم. خەڵك چەپڵەی بۆ لیئەدا: " هەی بەخوا موهیمە ئەم فرقەیە منالێکیان هێناوە گۆرانی وا ئەڵێ" وردە وردە جەماوەرمان ڕاکێشا گوێمان لێ بگرن. بە شێوەی نارِاستە وخۆ منالەمان خستە لاوە، منال نابێ گۆرانی وابڵی. "دەم لە ناوی

دەم". گەنجی تازەمان هێنایە پێشەوە وەك گۆرانیبێژ محەمەد جەزا، کەژاڵ شەوکەت، عەبدولقادر حەسەن و چەن کەسی تر کە گۆرانی فولکلوری بڵێن. خەڵك وایان لێهات گوێمان لێبگرن. حەزیان ئەکرد منالەکانیان فێری موسیقا بکەن. منالّ ئەهاتن فێری موسیقا ئەبوون، موسیقای کوردییان لیئەدا، "وەی وەی زارا، کابوکی". خەڵك هۆگری موسیقا بوون، بەس چ موسیقایێکی بۆ تەرح کەین؟ وتمان جارێ با خەڵك فێری ئەوە کەین موسیقا لێیدا لە سەر شێوەی ئوروپی، لە رووی تەکنیکەوە زاڵ بێت، بە قووەت بێت. کەڵك وەرگرتن لە موسیقای عەرەبی وەك تەکنیك کەڵك وەرگرتن لەموسیقای فارسی وەك تەکنیك. بەڵام توراس و کەلەپوری خۆمان چۆن بەم تەکنیکە لێیدەین؟ کابوکی وەك موسیقای عەرەبی لێدەم یا فارسی یا تورکی و یا وەك خۆی لێدەم. هاتین گۆرانییە کوردیەکانمان دووان و سیان ئەنووساند بەیەکەوە. بەناوی گەشتێك بە ناو ئاوازی کوردیدا. گەشتێك بە کوردستاندا، پیشکەشمان ئەکرد.

بۆوێنە:(بە دەنگ ئەئێتەوە)گیان و گیان وگیان ئازیزەکەم

لە پرێکا: کەزەی جەرگانم ،

لە پرێکا: ماڵە گولە میللەتی دەگولانی.

ئەچوینە کوردستانی ئێران، ئەهاتینەوە کوردستانی عێراق، ئەچوینە لۆرستان، بادینان. بەم چەشنە خەڵکمان لە گەڵ موسیقای کوردی، ئاوازی کوردی ئاشنا کرد. ئەگەر ئێمە مامەڵە لە گەڵ ئاواز وفۆلکلۆر و توراسی کوردی نەکەین ئەبێ لاسایی موسیقای عەرەبی فارسی و تورکی بکەینەوە. حەولی دانانی ئاوازی کوردیماندا، بۆ وێنە موسیقایکم دانا لە سەر شێوەی هەڵپەرکێی کوردی بە ناوی کویستانان:

دەم دەم دەری دەری رەم رەم

لە پرا ئەچێتە سەر کویستانان خاڵ خاڵ

لامان لە مەقام کردەوە، لامان لە بەستە کردەوە، تەسنیفی بەستەو مەقامە کانمان کرد. ئەم مەقامە تایبەتە بە فلان ناوچە ، ئەم بەستەیە هی ئەو مناسبەتەیە، ئاهەنگی ئاینییە، ئاهەنگی نەتەوایەتیە ، شاییە، ئاهەنگی خەتەنە سورانە، ژن هێنانە ... هتد. تەسنیفی ئەوشتانە کرا. بیرکردنەوە لە شێوازێکی تر هاتە پێشەوە. کەڵکوەرگرتن لە تاقیکرد نەوەی موسیقا، لە جیاتی 5کەس با 20کەس دانیشێ. بەم چەشنە تیپی موسیقای کوردی بە شێوەی رۆژهەڵاتی وەك عەرە ب و فارس دروست بوو.ساڵی 1975-76 کە من لە زانکۆی سولەیمانی بووم ئەم پرۆژەمان پێشکەشکرد وتمان لە کوردستانی ئێران زەرب بەکار دێنن ناوچەی بادینانی لای خۆمان تار زۆر بەکار دێنن، سەنتوریش هەر لەوێ بەکار دێت. لێرە باڵەبان بەکار ئەهینن. لە فلان جێگە شمشاڵ لە فلان جێگە دەف ئەگەر ئەم ئامیرانە بدەین لە یەك ئەبێ چی دەرچێ؟ دامان لە یەك. دەورێکی جوان لە موسیقای توراسی کوردی پەیدا بوو. رەواجێکی جوانی پەیدا کرد و بڵاو بۆوە ناوخەڵك. وەك گۆرانی : "میری میری ماڵ لە قەناری" ئەحمەد قۆکە دەیڵێ، یاخۆ ئەوەی کەریم خەمزەیی، یا هێندیك گۆرانی دیکە کە عەلی برام کە گۆرانیبێژ بوو ئەیوت. وەك ئەی بۆ هەلامە شیرین هەلامە .

ئەتوانم بڵێم بنەمای موسیقای ئێمە لە سەر موسیقای فولکلوری دروست بوو.

ئەگەر جگە لەوە بێ یا لاسی کردنەوەی موسیقای عەرەبی ، فارسی و یا تورکییە! موسیقای کوردی پەیژەکەی دەچێتەوە سەر پەیژەی رۆژهە لاتی ، کە چارکە دەنگی تێدایە، بێجگە لەوەش پەیژەی گشتیش کە چارەکە دەنگی تێدا نییە . پەیژەی مەقامی بەیات، راستە،

سێگا، چوارگا، نەوا، حوسینی، نەهاوەند، ئەمانە گۆرانی کوردی لە سەر ئەڕوا . زۆربەی زۆری ئەو ئاوازانە لە گەڵ موسیقای جیهانی ئەڕوا کە موسیقایێکی ناوچەی خۆمانە، زیرك بین و بیگەیێنینە ئاستی جیهانی. بە توانا بین وبیگەیێنینە ئاستی جیهانی. هێندیك هەنگاومان نا بۆ ئەو شتانە بۆ وێنە فیکری دروستکردنی کۆرال هاتە پیش. تیپێك کە لە 200، 300 گورانیبێژ دروست بن. سەرەتا بە چالاکی قوتابخانەکان دەستمان پێکرد.چەند گۆرانییەکی فولکلوریمان پێکەوە زەبت کرد، لەمیهرەجانێك ساڵی1977لە بەغدا پێشکەشکرا، لە ئاستی هەموو عێراقدا یەکەم دەرچوو.

یەك لە میلۆدیەکان ئەمە بوو: "هۆ مەچۆ جا مەچۆ هی جان هی جانێ" ئەعدادی مادەکانی هی من بوو، تەدریبەکەی هی کاك حەمەڕەزا(کاك حەمەڕەزا بەرپرسی ئیدارەی فێرکردن و بارهێنان لە شاری سولەیمانی کە لەم وتووێژەدا بەشدار بوو) وکاك خالید بوو. بە دوای ئەوەدا کۆرالی دی دروستکرا، لە پەیمانگای هونەرەجوانەکان دروست کرا، کاری جوانترو و قولتر پێشکەشکرا و بیرکردنەوە لە موسیقای کوردی هاتە پێش ، کە گفتوگۆی لە سەر ئەکرا. قوتابیەکان ئەیانوت باشە بۆ بەوە دەڵێن گۆرانی کوردی بۆ پێی ناڵێن فارسی؟ وامان لێهات تیمە دروست کەین و بیکەینە ئیشی گەورە، بۆ وێنە کۆرالی ئەڵاوەیسی دروست کرا، کۆرالی مامەسیوەمان دروستکرا لە سەر مەقامی ئە وە سەحەرە ، کۆرالی خەون و خەمێك سازکرا لە سەر ئاستی گۆرانییە کوردیەکان. ئێمە بۆ موسیقای کوردی پشتمان بە شێوەی گشتی میلۆدیە توراسە فولکلۆریەکانمان بەست بوو. ئەم کارە وای لێکردم کە دەست ئەدەمە سازەکەم لەحنی کوردی بە دەستمە وە دێن. لەحنی کوردی چییە؟ بریتیە لەو لەحنەی کە لە توراسەکەوە هەڵمان هێنجاوە و لە پەیژەیدا لە ئیقاعیدا، لە دەڕبرینیدا لە قەواعیدیا پێشکەش بکرێ. ئەم نمونانەی ئێمە پێشکەشمان کردوە چەندەی چۆتە ئوروپا و دەرەوە نازانم! نەمانتوانیوە بیگەیێنین و بڵێین ئەمەموسیقای کوردی ئێمەیە . هۆیەکەشی نەبوونی کیانە، سیاسییەکەیە، دەنا لەساڵی1970وە تا ئیستا هەرچی میهرەجان لەو عێراقەکراوە، ئەگەر سولەیمانی بەشداری کردبێ مومکین نەبووە پلەی دووهەم وسێهەم بێ بەڵکو هەمیشەیەکەم بووە. باشە بۆ موسیقای کوردی یەکەم دەرچوە ؟ وەکو تەنزیم، وەکو رێك وپێکی وەکو دابەشکردن، وەکو لێکۆڵینەوەی زانستی، وەکو پەیویست مانەوە بە مەبنای هونەرەکە، وەکو جوانیناسی، ئەستاتیك.، ئەوەش کە هەڵی ئەبژارد هەموو خاوەن دوکتوراو خاوەن ماستر و خاوەن خیبرە و خاوەن تاقیکردنەوەیێکی گەورە بوون و عەرەبیش بوون نە کورد.

ئایا خۆمان لەو ئاستە کە پیشکەشمان کردوە ڕازین کە وا پێمان ئەڵێن یەکەم. نا قەت ڕازی نەبووین، چۆن تا ئیستاش لە خۆمان ڕازی نین، ڕازین لە ئاست ئەو حاڵەتە کە تێیداین، بەڵام مەبەست زۆر زۆر گەورەترە. بۆ ئەمەش وەسایل پێویستە، وەسیلەی گەیاندن، ئۆستودیو ئەبێ هەبێ، کەرەسە پێویستە ، من ئەو شتەی کە کردومە لە ماڵەکەی خۆمدا کردومە، و یا لەو ستودیویە کە ئەمرۆ دیتوتە. لە زانستگەی سولەیمانی لە سەربان ئەمانکرد، چونکە جێگە نەبوو. کەس نەبوو دەستمان بگرێ بڵێ ئەمە ستودیۆ، ئەمە ماڵێك ئەمە جێگایەك. ئەمە کەرەسەی هونەری، ئەمە کەرەسەی تومارکردن، ئەمە کەرەسەی ویدیو، تائیستاش ئەمە نییە. بەم حاڵە چی بنێرین بۆ دەرەوە. ئەمە هۆی زۆر گەورە بوو. بۆ ئەوەی نەتوانین موسیقای خۆمان بگەینینە ئوروپا. ئەمێنێتەوە موسیقا خامەکە، ئایا تا چ رادەیەك ئەمە نوینەرایەتی موسیقای ئێمە ئەکا.؟

[ساڵی 1973 چووینە میهرەجانی لاوانی جیهانی لە برلین (ڕۆژهەڵات) وتیان تیپێکی گەورەی موسیقی دروستکەین، ئەونده کەمان ، ئەوەنده عود و ئەوەنده چی وتم کاکە لەوێ کەس گوێت لێناگرێ، ئەوان گوێ لە کەلەپوری ئێمە ئەگرن. تا ڕادەیەکی زۆر قەناعەتیان نەبوو. یەکێك لەو برادەرانە لە ئاخردا یادی بەخێر خوا عافوی کا شەهید ئارام وتی کاك

ئەنوەر ئەتۆ چی ئەڵێی ئەمن قەناعەتم وایە. بەڵام ئەنجامەکەی ئەبێ تەحەمول کەی. لە گەڵ برای بەڕێز سەربەست بامەڕنی نازانم ئیستا لە کوێیە، وتم دەهۆڵ و زوڕناێکمان بۆ بینن. ئەوانی دیکەش ئەبەین. هیچ کەس نەبوو دەهۆڵ لێدا ، خۆم لێم ئەدا. لە برلین ئێوران و بەیانی سوکە حەفلەیەك لە بەر هوتێلەکە ئەبوو. هاتین کەمانمان (ویلۆن) گرت بەدەستەوە یەکی تر عود و تەپڵ کەس لای لێنەکردینەوە. وتم کاکە وازبینن. تیپێکی هەڵپەرکێی جوانمان هەبوو، کۆمەڵێك میلودی گۆرانیمان ساز کرد بوو، دەستمان کرد بە دەهۆڵ وزورنا لێدان 8سەعات هەرچی برلینە زانی کە وا کۆمەڵێك هاتون پییان ئەڵێن کورد، لە خیلالی دەهۆڵ و زوڕناکەوە توراسی ئێمە ڕەنگی دایەوە. بەویلۆنکە کەس نەیدەزانی چی لێئەدین ، ئەهاتن بە لاماندا ئەڕۆیشتن خەریك بوون 50 فلسێکمان بۆ فڕێدەن. ڕەسمی ئەوانەم هەیە بە سینەمایشی هەیە . ئاخر ڕۆژی فستیوال بوو، وەڤدەی عێراق 250 کەس بوون کە 65 کورد بوون کەساس بووین، ئاڵایەکمان نەبوو لە بەری ڕاوەستین کەسیشمان نەچوینە ژێر ئالای عێراقەوە . سەربەست زۆر عاجز و بێ تاقەت بوو وتم کاکە سەربەست چییە؟ وتی وەڵا نازانم بێ تاقەتم. مەئیوس بوو وتم حەقت نەبێ، نەرۆی بۆ هیچ لایەك تۆزێك خۆی ئەدزیوە. عەینی کە دەڵین زوڕناژەنی جادو، دەستمان کرد بە دەهۆڵ و زوڕنا لێدان وەڵا قەناعەتت بێ 200 حەلقە دروست بوو بە دەوری ئێمەدا لە هەموو میللەتانی جیهان وازیان لە فەن و فنونی خۆیان هێنا، ئەهاتن بزانن ئەم هەڵپەرکێیە کەئەمانە دەیکەن چییە. ئەوانیش لە گەڵمان هەڵدەپەڕین. عەرەبەکان ئەیانوت،، جەولە عەرب العراقیە،، دەرمان ئەکردن برۆن برۆن. ئەیان پرسی ئیوە کین؟ کوردین، ئەیانوت ئەها بارزانی. ئەهاتن ئیمزایان لیوە ردەگرتین.ئێمەش ئەمانووسی کوردستان_ بارزانی، بارزانی مەعروف بوو. زۆر مەعروف بوو کورد نەناسرابو، هەر بارزانی بوو ئەناسر.]. لە ڕیگای هونەرەکەوە دەنگی خۆمان گەیاندە ئەوێ! دەهۆڵ و زوڕناکەهونەری خۆمانە و ئەبێ باوەڕ بە خۆمان بکەین ،باوەڕ بە ئامیرە توراسە کانمان. کەلەپورو گۆرانییە فولکلورەکانمان بکەین. . من لە کوێ بێم لاسایی عەبدولحەلیم وبرایم تاتلی سەس و حومەیرا بکەمەوە . زۆر زۆر دور نارۆم برایانی کامکار هونەرمەندی زۆرچاکن و ئازیزان بەڵام لە خزمەتی موسیقای فارسدان. کاکە هونەرمەندی زۆرچاکمان هەیە لە خزمەتی موسیقای عەرەبیدان لە خزمەتی موسیقای تورکیدان. ئەی میللەتەکەی خۆت بۆ لە بیر ئەکەی؟ ئەمە موشکیلەی ئێمەیە! ئەو کەلەپورەی کە وا ئاتاتورك کۆی کردۆتەوە سەدی 60و70 ی ئەلیم توراسی منی کوردە بردویەتی دزیویەتی داگیری کردوە، لە عێراق عەینی شت موسیقای داناوە ئەڵێ موسیقای عێراقیە کەلیمەی کوردی لە ژێر عەرەبیدا شاردۆتەوە، ئەمە هەمووی هەستی پیدەکەی. بەڵام چۆن بۆی بجولیین؟ چە ندین جار پێوەندیمان بە دەوڵەمەندی ئەم شارە گرت ستۆدیویکمان بۆ دروست کەن، بیری ئەوە ناکەنەوە کە ئێمە تەتەلوعاتێکی ئەو میللەتەیە کە دەیکەین وە یان ئەزانی سواڵیان لیئەکەین . تیپی سولەیمانی بە نانەزگی خۆمان ستۆدێیکمان دروستکرد ، من لە ژێرزەمینی ماڵی خۆم خەریکم .کەس نییە ئامیرت بۆ بێنێ، کەس نییە بە دەنگتەوە بێ. لەم ڕاپەڕینە هەرچی ئامیری ئەم کوردستانە بوو نەما برا. بۆ کوێ برا؟ بۆ ئەوەی هونەرەکە نەمێنێ بۆ ئەوەی حەزارەتەکە بەرە و مردن بڕوا. بەڵام خەڵکەکە هەست دەکا بەوە، زۆر هەیە هەست دەکەن هونەری ئێمە زۆر گەورەیە وجودی هەیە، بەڵام کوا ئەو ڕۆژنامەی کوا ئەو کتیبەی کە بتوانێ بە سەربەستی تێیدا بڵاوی کەیەوە. بەو نەوعەی کەخۆم ئەمەوێ تا ئێستا ئەو دەرفەتە نییە. کتێبێکم هەیە تەوای باسی موسیقای کوردییە نامەوێ شتێکم لێدەست کەوێ، بەس بڵاو بێتەوە کە بیخوێنن و کەڵکی لێوەرگرن ئەوە وده یان شتی تر بە دەستمەوە ماوەتەوە. پرۆژەی ئەوەم بە دەستەوە بوو هەرچی گۆرانی کوردی کۆم کردۆتەوە بیکەم بە کتێبێك کەس نەهات بە دەممەوە ، مەجبور دامناوە و سارد بوومەوە ئەمە ئیمکاناتی ئەوێ، توانای ئەوێ. میللەتەکە لە دەرد سەرێکی وادا ئەژی مەجالی نییە بیکا. توراسێکی پاکمان هەیە. بە دەم چونەوەی دەوێ. ئەگەربێت وپشتگوێی خەین ئەوشمان لە دەست ئەچێ. کە

ئوردوگای زۆرەملی لەم کوردستانە دروست کرا، بۆئەوە بوو حەزارەتی ئەم میللەتە بفەوتێنن! لە کۆمەڵگای ناوشار کۆی هەرمالێك تەلەوزیونی دایە کە چاو لەتەلەوزیون دەکا موسیقای عەرەبی و رۆشنبیری عەرەبی وەردەگرێ تۆراسی خۆی لە بیر ئەچیتەوە! برۆ لە هەورامان ،، هەل لەیلی عارەبی،، بە هەورامی ئەڵێن تەلەوزیون ئەونده بە سەریدا زاڵە گۆرانی عارەبی ،،سمره ووسیع العین،، کە قەت لە هەورامان نەدەبیسترا ئیستا ئەبیسترێ، ئەیڵینەوە .ئامرازی ڕاگەیاندنی ئەوێ.

باشە ئەگەر ئامرازی ڕاگەیاندن هی خۆمان بێت وشتی کوردی خۆمانی پێبگەینین وادەبێ؟

ب. فەرشی جیاوازی نێوان موسیقای کوردی و فارسی و تورکی وعەرەبی لەچی دایە؟

ئە. قەرەداخی هەر کام تایبەتمەندی خۆی هەیە وەکو چۆن زمانەکەمان تایبەتمەندی خۆی هەیە، لە هونەریشدا وایە .مێژوو دەگێڕیتەوە کە موسیقای فارسی کارتێکردنی زۆری لە سەر موسیقای عەرەبی هەبووە. لە سەردەمی ئیسلامەوە پاش چەند جار روخانی عەجەم ، ئەو کریکارانەی کە زۆربەیان فارس بوون لە ڕێی تیجارەتەوە لە ناو عەرەباندا ئیشیان ئەکرد بە دەم ئیشەوە گۆرانی فارسیان ئەوت عەرەب لێیان فێربوون بە عەرەبی ئاوازە فارسیەکانیان ئەوت مەقامەکانیان ئەوت . لەناو وەسەتی عێراقیشدا ئەگەر وردبینەوە زۆر لەو مەقامانەی کە ئەیلێن مۆرکێکی فارسی پێوەیە ، وەك مەقامی دەشتی. زۆریان هەیە کە تەراوەتێکی رۆحی هەیە لە بوارە دینی یەکەشدا لە مەزهەبی شیعەدا کە وا کارتێکردنیان هەیە. بەڵام موسیقای تورکی و ئازەری لەو ناوچەدا لێچونیان دیارە. کورد لەو ناوچەیەدا بە پێی باری جوگرافی لەکامیان نزیکە و کارتێکردنی کامیانی لە سەرە. ناوەڕاستی کوردستان ناوچەی هەورامان بەرە و ژوور کە ئەبیتە سێ کوچکەکە بە بۆچوونی خۆم تۆراسی کوردی بە پاکی ماوەتەوە، کە خەتی سنور دروست بوو لە بەینی عێراق و ئێران، کارتێکردنی موسیقای شارەکان کەوتە سەری و ئەو پاکی یەش نەما لەوێ، ئەو روحیەتەش لەوێ نەما. بمانەوێ و نەمانەوێ قەوارەیکی گشتی هەیە لەم رۆژهەڵاتەدا کە پێی ئەڵێن پەیژەی موسیقای رۆژهەڵاتی کە هاوبەشە لە بەینی موسیقای عەرەبی فارسی کوردی و تورکی و حەتتا تۆزیك لە موسیقای یۆنان و رۆژئاوای پاکستان. عەرەب بەم پەیژە رۆژهەڵاتیە ئەلیت عەرەبی فارس وتورکیش بە هی خۆیانی ئەدەنە قەڵەم! بەڵام لەکوردەواریدا ئیستا کەسمان نەبووە بەهی خۆمانی بداتە قەڵەم. بۆ وێنە سەفائەدین ئەرمەوی تورك بە تورکی لە قەڵەم ئەدا. فارس بە فارسی لە قەڵەم ئەدا ئێمەش ئەڵێین کوردە. چوون لە ورمێ لە دایك بووە ورمێ کورد نین؟ کوردستان نییە! ئەو زەلامە لەوێ لە دایك بووە. ئەو فەرهەنگ و زانستەی کە وەریگرتووە هی ئەو ناوچەیە کە لێی بووە. حەزارەتی عوسمانی و پارس کە، سەیتەرەی بە سەر ژیانی ئەودا کردووە ،شتەکانی کە بڵاوکردۆتەوە ئەوان قوستویانەتەوە و بە ناوی خۆیان لە قەڵەمیان داوە . ئەوە حەزارەتی منە بتەوێ و نەتەوێ.عەبدولقادر موراتی مەعلومە کوردستانە ناوچەیەکی کوردستانە تورك ئەلێ تورکە فارس ئەلێ فارسە، عەرەب ئەلێ عەرەبە، ئەی کوردیش کە لە ناو عەرزی ئەودا لە دایك بووە ئەبێ بڵێ کێیە ؟ ئەبێ شێر و خەتی بۆ بکا. موشکیلەی ئێمە لێرە دایە.

ب. فەرشی لە ناو فارسدا باربەد و نەکیسا بە کۆنترین موسیقازان باس دەکرێ کورد کێی هەیە؟

ئە. قەرەداخی لە سەر گۆرانی بێژەکان بە نووسین هیچمان بۆ نەماوەتەوە .جگە لەوانەی کە لە سەدەی بیستدا بوون . ئەوەی وەك موسیقای کوردی باسی کرابێ، میجەرسۆن ساڵی 1820 باسی شایی یەك ئەکا: خەڵك جلی تایبەتی لە بەر کردوە، چەشنە ئامرازێکی موسیقایان لێداوە، خەڵك قاچی هێناوەتە پێش باسی هەڵپەرکێ ئەکا. بەڵام ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ زۆر پێشتر ڕەنگە بەڵگەیکی مێژوویمان لە بەردەستدا نەبێ. ئیلا یەکێك وەك عەبدولقادر موراتیە و

سەفائە دین ئەرمەوی. ئەوەی وەك دەنگ بۆمان ماوەتەوە سەید عەلی ئەسغەری کوردستانی.،مەلاکەریم، دایکی جەمال، عەلی مەردان و سێوەخانە ، کە هەمووی لە ساڵی سییەکان وچلەکان دەنگیان پەیدا بووە. هیچ کەرەسەیکی تومارکردنمان نەبووە، وڵات نەبووین، دەوڵەت نەبووین، کەس نەبووە عەقلی بەوە بشکێ ئەو شتانە کۆکاتەوە . با راستی یەکت بۆ بگێرمەوە لە ساڵی 1961 لە شاری سولەیمانی هەرچەند خەڵك حەزی لە هونەر ئەکرد، نیوەڕۆیان ئەچووین بۆ ماڵی برادەران بۆ تەمرین بە دزییەوە بۆ ئەوەی ئامیرەکانمان بە دەستمانەوە نەبینن ، چونکە ئەگەر بە دەستمانەوە بیاندیتبا مناڵ وەشوێنمان ئەکەوتن . من سەرم شکاوە ئێستاش شوێنی دیارە بەردیان تێگرتووە. بە شتێکی سووك سەیریان دەکردین. بەس کە چووینە بەر چاوی خەڵك وەك ئینسانی موحتەرەم و بە ئەدەب و ئەخلاق هونەرەکەمان پێشکەش خەڵك کرد، خەڵکەکە رێزی لێ ئەگرتین ، ئیستاش ماڵ نییە لە سولەیمانیدا کە موسیقای تێدا نەبێ. کە کچێك ئامێرێکی موسیقا ئەگرێ بە دەستیەوە، خەڵك بە رێزەوە سەیری ئەکەن. هونەرمەند ئەبێ رێزی لێبگیرێ ئەمە هەنگاوێکی جوانە کە ئێمە هێناومانە. ئێمە لە سەرەتای کاری هونەریمان کە ئاهەنگێك ئەکرا، رۆژێك بۆ ژنان رۆژێك بۆ پیاوان بە جێا بوو، لەوانە بوو هەر بۆ پیاو بێت ژنان نەیەن. چوونکە ژن نەدەبوو بێ بۆ شوێنی وا، عەیب بوو. وای لێهات ژن و مێرد بە یەکەوە دائەنیشتن ، وای لێهات کەتێکەڵ دائەنیشتن، ئیستا ئاساییە. مەکتەب تێکەڵاوە وەك جاران نییە، ئەمە پێشکەوتنی فەرهەنگە، ئێمە ئەگەینە ئەو ئاستەی کە ئەمانەوێ دڵنیام ، بەڵام لە گەڵ بوونی کیانێك ئەو کیانەش هەر دەوڵەتەکەیە ، کە دروستی کەین یا دروستی نەکەین.

ب. فەرشی ئامێری موسیقای کوردی کە بمانەوێ ناویان بەرین کامانەن؟

ئە. قەرەداخی ئەوئامیرانەی هەیە ناتوانین تەواوبەناوی ئامێری موسیقای کوردی ناوی بینین و هیچ نەتەوەیك لەم نەتەوانەی رۆژهەڵات ناتوانێ بە ئامێری تایبەت بەو میللەتە ناوی بەری، چونکە هەمووی ئامێری رۆژهەڵاتین بەڵام هەریەك بە شێوەیك، لە رۆحی ناوچەکەوە دێت! باڵەبان لە جەزیرەی عەرەب بە کاری دەهێنن لای ئێمە و ئازەرەی و لە باشوری روسیا و تورکیاش بە کاردێت . زەرب، فارس بە تایبەتمەندی و کیانی خۆی ئیسپاتی کردوە تار هی خۆیەتی، بەڵام ئێمەش بە کارمان هێناوە، سەنتور ئەڵێ هی خۆمە، عود ئەڵێ هی خۆمە. ئەو کەسەی کە عودی دروست کردوە چەندین رۆژهەڵاتناس ئیسباتیان کردوە کە "دەریاق کوری" کوردە و لە کوردستان لە دایك بووە. هونەرێکی کوردییە، بەڵام عەرەب ئەڵێ دەریاق عەرەبە. ئیبراهیم الموسلی و الحاق الموسلی ئەوانەکوردن و خەڵکی کوردستانن. ئامێری کوردی باڵەبان بەکار ئەهێنن، زورنا، دەهۆڵ،دەف، زەرب، ساز، سەنتور لە کوردەواریدا بەکار هاتوە و بەکاری دەهێنن نە فارس نە تورك و نەعەرەب ناتوانن بڵێن هی منە هی ئەو میللەتانەی رۆژهەڵاتە! شمشاڵ حەکایەتی زۆر کۆنی شوانەکانی خۆمانە کە شمشاڵەکەی ئەخاتە بە ردەمی مەرەکان کۆئەبنەوە، من منداڵ بووم "مینەیلولەك" ژەنەم لەبیرە لە هەلەبجە ئاهەنگی لە شایی بە شمشاڵەکەی لیئەدا، گۆرانی ئەکوت. لەو سەردەمە دا موسیقایان چۆن لیداوە؟خەڵك چۆن سەیرانی کردوە؟ ئەمە هەموویم بەنووسین نووسیوەتەوە ، لە ساڵی 1820ەوە هێناومە هەتا ئێستا. بێجگە لەوەی کەوا خۆم لەساڵی 50 کانەوە. ژییاوم ئەوەی لە دەورو بەرم دیومە، ئەوەی موقابلەم لەگەڵ کردوە، لە گەڵیا ژییاوم ئەو تیپانەی کە لەسە ردەمی مندا دروست بوون. ئەم کتێبە ئێستا لەپەیمانگای هونەرە جوانەکان ئەیخوێنن.

ب. فەرشی هەروەك خۆتان تەجروبەی ناساندنی موسیقای کوردیتان لە رِیگەی دەهۆڵ و زورناوە لەبرلین گێرایەوە ، لەم ساڵانەی دوایەشدا ئەم کارە کراوە ،هەر ئێستاش لە ئوروپا کوردەکانی باکور جێژنی نەورۆز بە دەهۆڵ و زورنا بە رپا دە کەن. چەند ساڵ لەمەوبەر

جێژنی نەورۆز بە بەشداری شەهرام نازری گۆرانی بێژی کرماشانی لە هۆڵێ کانەڵی یەکی تەلەوزیۆنی ئاڵمان لە شاری کۆڵن بە دەهۆڵ و زورنا دەستی پێکرد کە تاقیکردنەوەیکی سەرکەوتوو بوو بەتایبەت بۆ ئوروپییەکان شتێکی نوێ بوو کە چەند جار لە رادیۆکانی ئاڵمان بڵاو کرایەوە. زۆر میللەتی تریش لە رێگای دەهۆڵەوە موسیقاکەیان ناساندوە وەك ئەفریقایەکان، ئەمرۆ دە هۆڵەکەیان شوێنی خۆی لە موسیقای رۆژئاواییدا کردۆتەوە. ئایا ناساندنی رێك وپێکی موسیقای کوردی بە کەڵك وەرگرتنی بەجێ لەم ئامیرانە تا چ ئەندازە ئیمکانی هەیە ؟

ئە. قەرەداخی گومانی تێدا نییە ئێمە ئەگەر بیر لە موسیقای کوردی بکەینەوە ئەبینین موسیقایەکمان هەیە پێی ئەڵێین موسیقای میللی، موسیقایکی ترمان هەیە کە سەری هەڵداوە لەبیرێکی تازەی جیهانییەوە. دوای رایەرینەکە چەندین پێشنیارمان کرد، دووسێ تیپی توراسی دروست کەین دونیا بگەرین، بڵێن ئەوە کەلەپوری کوردیە، لەهەمان کاتدا خۆمان بەمیللەتانی تر بناسینین. یەك کەس نەچووە ژێرباری ئەم ئەرکەوە. حەفتەیەك لەمە پێش لایەنێك پێی وتم ناوی نابم ئەگەر بەناوی ئێمەوە بچی بۆدەرەوە ئێمە ئامادەین بۆت بکەین، وتم بەداخەوە ئەبوایە کوردانە بێنە پێشەوە نەوەك حیزبانە. وەك هەنگاوێك ئەتوانن تیپێکی چکۆلە 6 هەتا 10 کەسی کە نیشاندەری توراسی کوردیمان بکا بنیرین بۆ ئەم لاو و ئەولا کە موسیقای کوردی پێشکەش بکا لە گەڵ تیپێکی هەڵپەرکێی جوان.

[من قەت ناتوانم ناوی ئەوە بنێم، کەرزگار خۆشناو وناسری رەزازی و نازانم کێ ئەچنە سەر مەسرەح و گۆرانی ئەڵێن و کاسێت ئەنیرنەوە وڵات فەننی کوردی لە ئوروپا پێشکەش ئەکەین. ئەوە لای من مەفروزە! ئەبێ خەڵك "بە وەعیە وە" دانیشێ گوێ لە فەننەکە بگرێ، نەك دەست بکا بە چەپڵەرێزان و نەزانێ تۆ دەڵێی چی. ئەمانەوێ خەڵك ئاوا گوێمان لێبگرن؟] ئەبێ کارێکی وابکەین رۆژنامە ئوروپیەکان، جیهانییەکان لەسەرمان بنووسن نەك خۆمان لە سەر خۆمان ئەویش بە پێشکەش کردنی رێکوپێکی نمونەی موسیقای کوردی.

لە میهرەجانی لاوان رۆژێك کاك سەربەست بانگی کردم وتی وەرە شتێکت پێنیشان دەم. کە چووم لە مەیدانێکی گەورە لەوحێکی گەورە هەڵواسرابوو لە موسیقای میللەتانی دنیا کە سەیرم کرد، مووچرکێك بە گیانمدا هات رەسمی خۆم بە دەهۆڵەکەوە دیت! هەستم بەوە کرد کە ئەخوێندرێنەوە. دیارە زۆر باشتر ئەبێ کە تیپێکی 40 ، 50 کەسی چەند گۆرانی بێژ لە کوردستانی ئێران، چەند موسیقای جوان لێرە و لەوێ پێك بێت و با حیهان بگەرێین، باشە پارتە سیاسییەکانمان رابەرە سیاسی یەکانمان بۆ بیر لەو حاڵەتە ناکەنەوە.؟

ب. فەرشی وەك چۆن باسی زمانی یەکگرتووی کوردی ئەکرێ ئاواش ئەتوانین باسی موسیقای یەك گرتوو بکەین. یا خۆ تێکەڵاوکردن لاتان پەسەندترە ؟

ئە. قەرەداخی خۆی تێکەڵاوکردنکە شتێکی جوانە من خۆم ئەوەم کردوە و کەڵکم لە کەلەپوری ناوچەی بادینان وەرگرتووە . هێندێك گۆرانی دەهۆڵ و زورنای ناوچەی سنە کە تایبەتە بە هەڵپەرکێ بۆیان هێناوم ، کەڵکم لێوەرگرتووە وچەندین تابلۆی هەڵپەرکێم لێ دروستکردووە، کەڵکم لە هەڵپەرکێی ناوچەی سولەیمانی وەرگرتوە ، لێرە هەر سێ پێ وچەپی هەیە، یاخۆ بەعزێك شتی بەسیت، هەڵپەرکێی ناوچەی لۆرستانم تەسیور کردووە و تابلۆم لێ دروست کردوە یا گۆرانی ناوچەی ئەوێم هێناوە لێرە وتویانە من ئەم تێکەڵکردنە بە شتێکی جوان ئەزانم. وەك ئەوەیە بگەینە ئەو ئاستە زمانێکی ئەدەبی یەکگرتوومان هەبێ، وەکو ئەوە کیانێکی یەکگرتوومان هەبێ، من لەو ئاستەی دائەنێم.

ب. فەرشی ئەگەر بگەرینەوە بۆ ساڵانی زوو ئایا جارێکی ترکاری موسیقا دەست پێ دەکەنەوە یا خۆ ئیشێکی تر؟

ئه. قەرەداخی ئەگەر بە ئاستی رۆشنبیری ئیستەمەوە بێ، ئاواتەخوازی گەڕانەوەم بەڵام وەکو خۆی نا. کە

ساڵی 1960 دەستم بە کاری موسیقا کرد. ویستم ئەوە بوو لە ئاکادیمی بخوێنم لە دانشگا،، تەشریح کرام بۆ زەماله ی دراسات،، بەڵام وتیان ببم بە بەعسی نەمکرد. نەرۆیشتم وازم لەو خواستە هێنا!.

ب. فەرشی لە ژیانتان ڕازین؟

ئه. قەرەداخی نا

ب. فەرشی بۆ؟

ئه. قەرەداخی چوونکە زۆر لە دڵمدایە هێشتا نەمداوە بە خەڵك.

ب. فەرشی وە کو چی؟

ئه. قەرەداخی لەوەی کە ئاواتە خواز بووم رۆژیك لە رۆژان هونەری کوردی لەو ئاستە دابێ کە لە مێشکی مندا هەیە هونەرمەندی کورد لەو ئاستە دابێ کە لە مێشکی مندا هەیە، رۆشنبیری کورد لەو ئاستە دابن کە لە مێشکی مندا هەیە. ئەلبەتە شتێك کە لە دڵ و دەرونمدا هەیە ئیشی داهاتووە، کیانی میللەتەکەمان ئەوە دەستنیشان دەکا.

ب. فەرشی ئاواتت چییە؟

ئه. قەرەداخی کوردستانیکی یەکگرتوو. ئەوە گەورەترین ئاواتمە. چوونکە هەموو خەونەکان لە وێوە لە

دایك ئەبنەوە! کوردستانی گەورە خەونی هەموومانە، کەئەوە ببێ هەمووشتێك ئەبێ، بەبێ ئەوە هیچ شتێك نابێ.

ب. فەرشی موسیقا ئەگەر لە ژیانی کورد دەربینی کورد چی لێدێ؟

ئه. قەرەداخی موسیقا بەشێکە لە ژیانی رۆژانەی کورد . میللەتی کورد کاری رۆژانەی خۆی بەموسیقا دەست پێدەکا.بڕواناکەم بێ موسیقا بژی.خەڵك بەگۆرانی ئیش دەکا لە ماڵا لە مەعمەل. شەوبەگۆرانی ئەنوێ. دایك منالّ بەگۆرانی ئەخەوێنێ. گۆرانی بەشێکی گەورە لە ژیانی مرۆڤی کوردە.

ب. فەرشی ئەگەر رۆژیك کاری موسیقا نەکەی چ دەکەی؟

ئه. قەرەداخی هەر موسیقا ئەکەم!

ب. فەرشی ئەگەر کەسێك سازەکەت لێ بشکێنێ چ دەکەی؟

ئه. قەرەداخی وەڵا ملی دەردێنم. ئەوەندەی خۆم رێزی ئامێرەکەم ئەگرم، خەڵکیش ئەوەندەی رێزدەگرن. رێزی جەماوەرەکە منی بەردەوام کردوە. یانی ئەگەر گوێم نەدایە بەو رێزە، هێندێك زروف هاتوتە پێش ئەبوایە وازم لەموسیقا بهینابایە بەڵام خۆشەویستی جەماوەرکە وای لێکردم بەردەوام بم.

ب. فەرشی ئەگەر خۆت بە تەنیا بیت حەز دەکەی گۆرانی کێ بڵێی ؟

ئه. قەرەداخی جار جار گۆرانی خۆم دەڵێم .

ب. فەرشی ئەگەر تەلەفون بکەن بڵێن سبەینی تیپی کامکار، ماموستا قادر دیلان، ئیقباڵ حاجبی، دڵشاد و ئەوانی دی لە شاری سولەیمانی ئەبن چ دەکەی؟

ئە. قەرەداخی پێشوازی هەموویان دەکەم

ب. فەرشی دوایە چی؟

ئە. قەرەداخی بە دەم هەموویانەوە ئەڕۆم. ئەوە مەبەدەئی منە. بە دەمەو چوون لای من هەنگاوێکی گەورەیە. مەسەلەن کوڕێکی گەنج ڕەنگە ڕەنگە لە مێشکی خۆیدا من بە شتێکی زل ببینێ، منیش ئەگەر بڕۆم بە دەمیەوە ڕەنگە سوودێکی پێ بگەێنم، بگاتە ئەو حاڵەتانە کە واخۆی لە مێشکی دایە. بەڵام ئەگەر وازم لێهێنا، ڕەنگە نەگاتە ئەو ئاستە وتووشی نووشستی بێت. هەر هونەرمەندێك ئەگەر گەورە بێ یا بچووك پێویستی بەوە بێ من ئەچم بە دەمیەوە من بە ڕۆح و گیان ئەچم بە دەمیەوە من قەت کەم تەرخەمیم نەکردووە. شایدیشم هەیە لێرە دانیشتووە (ئیشارە بە کاك حەمەڕەزا) نەك ئەو دەیانی وەك ئەو. ماموستا قادر دیلان لە سەردەمێکدا کە کەس نەیدەوێرا دەست بۆ پیانۆ ببا بۆ ئامێرێکی موسیقا ئەو دەستی لێئەدا لەو فەترە دا مێژوویەکی گەورەی بۆ خۆی دانا لە ناو کورددا. بەرادەرانی کامکار بەلانی کەمەوە هونەرێکی پاکیان لە دەست ئەبیتەوە بیەوێ ونەیەوێ حەوت هەزار ساڵی دی هەرکوردە، من بە کوردی سەیری دەکەم بەر هەمەکەشی ئەبێ بەرەو کورددیت بەرێ ڕۆژیك لە ڕۆژان ئەبێ هەر وای لێ بێت . چوونکە جەماوەری کوردە کە خەم خۆری ئەوە. فارسەکە ئیشی پێیەتی هەر وەخت ئیشی پێی نەما ئەڵێ برۆ خوا حافیزت بێ.بەڵام کوردەکە بە تاسەوە باوەشی بۆ دەگرێتەوە .هەموو هونەرمەندەکانی تریش ئەوەها سەیریان دەکەم چوونکە ئەبێ خەم خۆری خۆمان بین، ئەبێ بە دەم فەرهەنگی خۆمانەوە بێین. ئەگەر من ڕێز لەو نەنێم ئەو ڕێز لە من نەنێ ناتوانین بگەینە ئەو ئامانجە کە ئەمانەوێ! ئەگەر دورەپەرێز بین لە یەك نابین بە هیچ!

ب. فەرشی بۆ وەك زۆر کەسی تر نەچوونە ئوروپا یا شوێنی تر دانیشن؟

ئە. قەرەداخی من لە کوردستان لە دایك بووم، لێرەش ئەبێ بمرم.

سولەیمانی ماڵی ئەنوەر قەرەداخی، نەورۆزی ساڵی 1994زایینی2694 کوردی